



Sygn. akt II UK 334/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 listopada 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z wniosku J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi we W.
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 listopada 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 14 grudnia 2016 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we W. wyrokiem z dnia 10 marca 2016 r. oddalił odwołanie wniesione przez ubezpieczonego J. K. od trzech decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału we W.: z dnia 16, 18 i 19 listopada 2015 r., dotyczących rozliczenia renty w związku z przychodami uzyskiwanymi w latach 2012-2014 oraz obowiązku zwrotu

nienależnie pobranego świadczenia.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony od 1998 r. ma ustalone prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Prawo to zostało mu przyznane wyrokiem Sądu do dnia 31 lipca 2017 r. Od dnia 16 sierpnia 2011 r. ubezpieczony jest pracownikiem [...] „C.” we W., zatrudnionym na stanowisku konserwatora w pełnym wymiarze czasu pracy. Od 2012 r. został on również zgłoszony do ubezpieczenia zdrowotnego jako osoba współpracująca z żoną prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą. [...] „C.” we W. w dniu 2 listopada 2015 r. wystawił ubezpieczonemu trzy zaświadczenia o wysokości wynagrodzenia za lata 2012, 2013 i 2014. Zaświadczenia te wpłynęły do ZUS: za 2012 r. - w dniu 28 lutego 2013 r., za 2013 r. - w dniu 28 lutego 2014 r., a za 2014 r. - w dniu 28 lutego 2015 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że żona ubezpieczonego – M. K. osiągnęła przychody z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej: w 2012 r. - w wysokości 31.735,22 zł, w 2013 r. - w wysokości 37.920,63 zł, a w 2014 r. - w wysokości 50.117,12 zł. Pierwsze oświadczenie o osiągnięciu przychodu ubezpieczony złożył w dniu 23 kwietnia 2014 r. Oświadczył wówczas, że osiąga przychód jedynie z tytułu zatrudnienia od dnia 16 sierpnia 2011 r. We wspomnianym oświadczeniu był również do odznaczenia „kwadrat” o osiągnięciu przychodu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności, jednakże ubezpieczony nie odznaczył tej pozycji. Równocześnie oświadczył, że jego zamiarem jest osiągnięcie przychodu niepowodującego zawieszenia lub zmniejszenia emerytury. Pouczenie w zakresie obowiązków w tym związanych z osiąganiem przychodu powodującego zawieszenie świadczenia widniało na odwrocie decyzji przyznających ubezpieczonemu świadczenie rentowe. W piśmie z dnia 5 listopada 2015 r. ubezpieczony po raz pierwszy złożył oświadczenie, że współpracuje z żoną przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Zaskarżonymi decyzjami organ rentowy rozliczył świadczenie przysługujące ubezpieczonemu w związku z przychodami uzyskanymi przez niego w latach 2012-2014.

Powołując się na tak ustalony stan faktyczny sprawy, Sąd Okręgowy stwierdził, że przedmiotem jego oceny było rozliczenie świadczenia rentowego

ubezpieczonego przy uwzględnieniu nie tylko wynagrodzenia otrzymywanego przez niego w [...] „C.”, ale też z tytułu współpracy przy prowadzeniu przez żonę pozarolniczej działalności gospodarczej.

Powołując się na regulację art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Sąd pierwszej instancji przypominał, że prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w ust. 3-8 oraz w art. 105, w razie osiągania przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 2, oraz z tytułu służby wymienionej w art. 6 ust. 1 pkt 4 i 6. Dla emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność za przychód, o którym mowa w ust. 1, przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych (ust. 1a). Za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 1, uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności, z uwzględnieniem ust. 3 (ust. 2). Na mocy ustępu 4 przepisy ust. 1, 1a i 2 stosuje się również do osób wyłączonych z obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu ustalenia prawa do emerytury i renty lub wykonujących działalność niepodlegającą obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu. Za przychód, o którym mowa w ust. 1, uważa się również kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy, i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego (ust. 6).

Analizując treść tych przepisów, Sąd Okręgowy przyjął, że przesłanką uwzględnienia w rozliczeniu przychodów, które wpływają na zawieszenie prawa do emerytury/renty jest wykonywanie działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Istotne jest zatem nie to, czy dany świadczeniobiorca podlega obowiązkowo, czy dobrowolnie ubezpieczeniu społecznemu, lecz fakt, że przychody osiągane są z tytułu działalności objętej obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym, o czym stanowi § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub

zmniejszania emerytury i renty. W załącznikach do wydawanych decyzji, w tym decyzji z dnia 16 listopada 2015 r. i z dnia 18 listopada 2015 r., organ rentowy wskazał, które przychody mają wpływ na zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia dla osób współpracujących z osobami prowadzącymi działalność gospodarczą. Ubezpieczony nie poinformował jednak organu rentowego o współpracy z osobą prowadzącą działalność gospodarczą, wręcz przeciwnie, składając oświadczenie w dniu 23 kwietnia 2013 r., wprowadził organ rentowy w błąd, podając, że osiąga przychód tylko z tytułu zatrudnienia, i nie informując o przychodzie z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej przez żonę. Dopiero w piśmie z dnia 5 listopada 2015 r. potwierdził, że jest osobą współpracującą z osobą prowadzącą działalność gospodarczą. Na mocy art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą wraz z osobami z nimi współpracującymi podlegają natomiast obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Osoby wykonujące powyższą działalność, wykazując przychód, podają podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Osoby płacące ją dobrowolnie wskazują podstawę wymiaru, od której faktycznie opłacają składki, natomiast pozostałe osoby wskazują podstawę wymiaru, od której opłacałyby te składki.

Sąd pierwszej instancji zauważył też, że podstawą wymiaru dla osoby prowadzącej działalność gospodarczą oraz osoby z nią współpracującej jest przychód stanowiący podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, jeżeli świadczeniobiorca: 1) nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym - przychód ustalony w wysokości, jaka stanowiłaby - w myśl ustawy systemowej - podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w przypadku obowiązkowego podlegania tym ubezpieczeniom lub przychód zadeklarowany, nie niższy niż ta podstawa wymiaru. Przychód ten nie może być niższy niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na dany rok kalendarzowy, nie niższy niż 30% kwoty minimalnego wynagrodzenia; 2) podlega dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym - zadeklarowaną podstawę składek. W przypadku osób wyłączonych z obowiązku ubezpieczeń społecznych z tytułu ustalenia prawa do emerytury lub renty albo niepodlegających

ubezpieceniom z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu - za przychód przyjmuje się:

a) przychód ustalony w kwocie, jaka stanowiłaby - w rozumieniu ustawy systemowej - podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w przypadku obowiązkowi podlegania tym ubezpieczeniom;

b) zadeklarowaną podstawę wymiaru składek, ustaloną w myśl wyżej wymienionych przepisów - w przypadku podlegania tym ubezpieczeniom dobrowolnie.

W ocenie Sądu Okręgowego, prawidłowe było zatem działanie organu rentowego, który z urzędu, na podstawie art. 138 ust. 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, dokonał ponownego rozliczenia świadczenia ubezpieczonego za 2013 r. z uwzględnieniem przychodów z tytułu współpracy z osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą, a także przychodów uzyskanych z [...] „C.” we W.. O prawidłowości stanowiska organu rentowego świadczył również fakt odprowadzania przez żonę ubezpieczonego składki zdrowotnej za niego z tytułu współpracy przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Składka z tytułu takiej współpracy nie jest bowiem odprowadzana dlatego, że tego rodzaju współpraca nie pociąga za sobą obowiązku odprowadzania składki z tego tytułu, lecz dlatego, że ubezpieczony, pracując w ramach stosunku pracy w [...] „C.”, składkę emerytalną i rentową ma odprowadzaną z tytułu zatrudnienia (istnieje w takim przypadku zbieg tytułów do ubezpieczenia).

Prawidłowość stanowiska ZUS potwierdzała również regulacja art. 13 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne od dnia rozpoczęcia współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności lub wykonywaniu umowy agencyjnej albo umowy zlecenia do dnia zakończenia tej współpracy. Przepis ten nie wyłącza z ubezpieczeń osoby współpracującej, nieosiągającej przychodu z tytułu takiej współpracy.

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we [...] wyrokiem z dnia 14 grudnia 2016 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez ubezpieczonego od wyroku Sądu pierwszej instancji, oddalił tę apelację.

Sąd Apelacyjny uznał, że w niniejszej sprawie brak było podstaw do podważenia zasadności zarówno zaskarżonego wyroku, jak i poprzedzających go decyzji organu rentowego.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS - w szczególności jej art. 104 - uzależniają wypłatę zmniejszonego świadczenia emerytalnego bądź rentowego od osiągnięcia przychodu z każdego tytułu, który w myśl przepisów tej ustawy stanowi tytuł objęcia ubezpieczeniem społecznym. Ubezpieczony, pobierając w spornym okresie rentę, uzyskiwał dodatkowe przychody ze stosunku pracy oraz współpracował przy prowadzeniu działalności gospodarczej przez jego żonę. Co do tej ostatniej kwestii, wbrew twierdzeniom ubezpieczonego, zarówno osoba prowadząca działalność gospodarczą, jak i osoba z nią współpracująca, traktowane są na gruncie art. 104 ustawy systemowej jednolicie. Ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie wyłącza bowiem emerytów i rencistów będących osobami współpracującymi z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą z kręgu podmiotów objętych obowiązkiem rozliczania swoich przychodów osiąganych w ramach współpracy przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Przepis art. 104 ust. 1 ustawy, stanowiąc, że prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego oraz z tytułu służby, określa tym samym bardzo szeroki zakres przedmiotowy stosowania przepisów o zawieszaniu i zmniejszaniu świadczeń.

Sąd Apelacyjny podkreślił również, że art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 (tj. ubezpieczonych będących osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi), stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” do końca poprzedniego roku kalendarzowego, na dany rok kalendarzowy. Składka w nowej

wysokości obowiązuje od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia danego roku. Powołany przepis precyzuje zatem minimalną podstawę wymiaru składek - mającą zastosowanie bez względu na to, czy dany ubezpieczony osiąga jakikolwiek przychód. Na użytek rozliczenia świadczenia rentowego po myśli art. 104 jako przychód traktowana jest właśnie tak określona podstawa wymiaru składki. Gdyby ubezpieczony skorzystał z uprawnienia do zadeklarowania wyższej niż minimalna kwoty podstawy wymiaru składek, wówczas jako przychód z tytułu współpracy przy prowadzeniu działalności gospodarczej byłaby traktowana ta wyższa podstawa.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, zasadnie organ rentowy przyjął zatem, że ubezpieczony osiągnął w okresie pobierania świadczenia rentowego, oprócz przychodów ze stosunku pracy (które należycie udokumentował), również przychód w wysokości co najmniej 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, a więc na podstawie minimalnej dla tej kategorii ubezpieczonych podstawy wymiaru składki (art. 104 ust. 1a i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 18 ust. 8 ustawy systemowej).

Odnosząc się do pozostałych kwestii, w tym do zarzutu nierozpoznania istoty sprawy i nieprzeprowadzenia postępowania dowodowego, w szczególności w zakresie wysokości kwot nienależnie pobranych przez ubezpieczonego, Sąd Apelacyjny stwierdził z kolei, że proces w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jest procesem kontradyktoryjnym. Oznacza to, że jeżeli strony mają zastrzeżenia do jakichkolwiek twierdzeń czy dowodów zaoferowanych przez przeciwnika procesowego, to powinny takie zastrzeżenia jasno wyrazić, a wtedy sąd może pewne wyjaśnienia przeprowadzić. Jeżeli zaś chodzi o postępowanie dowodowe, to sąd nie jest związany postanowieniem dowodowym i może je uchylić lub zmienić (art. 240 k.p.c.). W okolicznościach niniejszej sprawy zostało jednak wydane tylko zarządzenie dowodowe, które zapadło w ramach czynności mających na celu przygotowanie sprawy do rozpoznania na rozprawie. Po analizie całości akt sprawy, w tym akt organu rentowego zawierających zaświadczenia o wynagrodzeniu uzyskanym z tytułu stosunku pracy, w rozbiciu kwotowym na poszczególne miesiące, Sąd Apelacyjny stwierdził natomiast, że organ rentowy w kilkunastu tabelkach, z rozbiciem na poszczególne miesiące, przedstawił stosowne

wyliczenia. Ubezpieczony mógł zapoznać się z nimi w toku procesu i przedstawić swoje uwagi. Tabelki zawarte w załącznikach do skarżonych decyzji stanowią odzwierciedlenie tych wyliczeń. W tej sytuacji nie sposób skutecznie zarzucać, że postępowanie dowodowe przed Sądem pierwszej instancji było niepełne.

Podsumowując swoje rozważania, Sąd drugiej instancji stanął na stanowisku, że dla celów rozliczania świadczeń emerytów i rencistów, będących osobami współpracującymi z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą, za przychód wpływający na zmniejszenie wysokości świadczeń lub ich zawieszenie przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z regułą zawartą w art. 104 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach, pomimo że przepis ten posługuje się pojęciem „emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą” bez uściślenia, że chodzi również o emerytów i rencistów współpracujących z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność. Za takim stanowiskiem przemawia dodatkowo treść art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który dotyczy ubezpieczonych, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 tej ustawy, tj. zarówno osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą jak i osób z nimi współpracujących.

Ubezpieczony J. K. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 14 grudnia 2016 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu:

I. naruszenie prawa materialnego, to jest:

1. art. 104 ust. 1-2 i 8 w związku art. 105 ust. 2 i art. 138 ust. 1 i 2 oraz 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu, że przychód rencisty współpracującego w prowadzeniu działalności gospodarczej winien być powiększony o przychód z tytułu działalności gospodarczej podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, skutkujący zmniejszeniem lub zawieszeniem świadczeń rentowo-emerytalnych w sytuacji, gdy przepis ten reguluje sytuację osiągania przychodu przez rencistę prowadzącego działalność gospodarczą, nie zaś rencistę współpracującego w prowadzeniu takiej działalności, a osoba taka może takiego przychodu nie osiągać i

przy zmniejszaniu lub zawieszeniu świadczenia emerytalno-rentowego nie powinien być uwzględniany przychód stanowiący podstawę obliczenia składki na ubezpieczenie społeczne, bowiem czym innym jest objęcie działalności wykonywanej przez rencistę obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, a czym innym osiąganie z tej działalności przychodu;

2. art. 104 ust. 1-2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 13 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez błędną wykładnię i przyjęcie, że nie zachodzi różnica pomiędzy rencistami wykonującymi działalność gospodarczą a rencistami współpracującymi w prowadzeniu działalności gospodarczej przy ustalaniu okoliczności skutkujących zmniejszeniem lub zawieszeniem świadczeń emerytalno-rentowych, podczas gdy osoby takie mogą nie uzyskiwać przychodu ze współpracy w ramach działalności gospodarczej, a fakt podlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego od współpracy z osobą prowadzącą pozarolniczą działalnością gospodarczą nie skutkuje zrównaniem ich sytuacji prawnej i doliczeniem rzekomego przychodu stanowiącego podstawę wyliczenia składki na ubezpieczenie społeczne do przychodu stanowiącego o zmniejszaniu lub zawieszeniu świadczenia emerytalno-rentowego, gospodarczej, podczas gdy przepis ten określa podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, nie zaś wysokość przychodu z takiej działalności osiąganej i mającego być uwzględnianym przy zmniejszaniu lub zawieszeniu świadczenia rentowego;

4. art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 1 i 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty, przez błędną wykładnię i uznanie, iż rozpoczęcie współpracy w prowadzeniu działalności gospodarczej jest okolicznością powodującą zawieszenie lub zmniejszenie emerytury i renty, podczas gdy przepisy te wskazują, że okolicznością taką jest dopiero osiągnięcie dochodu z działalności gospodarczej, a nie samo rozpoczęcie współpracy, dlatego odmienna jest sytuacja prawna rencisty, który prowadzi działalność gospodarczą, a inna rencisty współpracującego w prowadzeniu działalności gospodarczej;

II. naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik

sprawy i skutkowało błędnym przyjęciem przez Sąd drugiej instancji w ślad za Sądem pierwszej instancji, że rencista współpracujący w ramach pozarolniczej działalności prowadzonej przez współmałżonka uzyskuje przychód stanowiący o zmniejszeniu lub zawieszeniu świadczeń emerytalno-rentowych, to jest:

1. art. 224 § 1 k.p.c. i art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c., art. 232 zdanie pierwsze k.p.c. oraz art. 382 k.p.c., art. 386 § 4 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., przez zamknięcie rozprawy i oparcie wyroku przez Sąd drugiej instancji jedynie na materiale zgromadzonym przez Sąd pierwszej instancji, brak uzupełnienia materiału dowodowego w zakresie prawidłowości ustaleń rzekomego przychodu rencisty, kwot przekroczenia przychodu oraz wysokości kwot rzekomo nienależnie pobranych przez ubezpieczonego świadczeń w latach 2012-2014, określonych w decyzjach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W. z dnia 16 listopada 2015 r. numer: [...], z dnia 18 listopada 2015 r., numer: [...] i z dnia 19 listopada 2015 r., numer: [...] w sytuacji, gdy zachodziła potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego i skutkiem czego doszło do nierozpoznania istoty sprawy;

2. art. 382 k.p.c. i art. 391 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. i art. 278 § 1 k.p.c., przez błędne uznanie pomimo braku przeprowadzenia dowodu w zakresie prawidłowości ustalenia przychodu rencisty stanowiącego podstawę obliczenia kwoty przekroczenia przychodu przy zawieszeniu lub zmniejszeniu świadczenia emerytalno-rentowego oraz wysokości kwot nienależnie pobranych przez ubezpieczonego świadczeń w latach 2012-2014 określonych w decyzjach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W. z dnia 16 listopada 2015 r., numer: [...], z dnia 18 listopada 2015 r., numer: [...] i z dnia 19 listopada 2015 r., numer: [...] oraz tego, że ubezpieczony nie udowodnił okoliczności potwierdzających, że jako rencista współpracujący w ramach pozarolniczej działalności prowadzonej przez współmałżonka nie uzyskiwał przychodu;

3. art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez zamknięcie przewodu sądowego przez Sąd drugiej instancji w sytuacji braku całościowego rozpoznania istoty sprawy i pominięcie, że pouczenia zawarte w decyzji o ponownym ustaleniu renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy nie są wystarczające, czytelne i zrozumiałe w zakresie działalności, jaka skutkuje obowiązkiem zgłoszenia przez rencistę Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych i nie

zawierają obowiązek zgłoszenia przez rencistę współpracy w prowadzeniu działalności gospodarczej, co winno być brane pod uwagę przez Sąd z urzędu, czego jednak Sąd drugiej instancji nie uczynił;

4. art. 224 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., przez lakoniczne uzasadnienie wyroku przez Sąd Apelacyjny we [...], w szczególności odniesienia regulacji prawnych dotyczących sytuacji wnioskodawcy, wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku, co uniemożliwia kontrolę motywów, którymi kierował się Sąd drugiej instancji przy wydaniu zaskarżonego wyroku, a tym samym prawidłowości kontroli „międzyinstancyjnej” dokonanej przez Sąd drugiej instancji, co narusza prawo wnioskodawcy do rzetelnego rozpatrzenia sprawy i ochrony jego praw, a nadto Sąd drugiej instancji w pisemnym uzasadnianiu wyroku nie dokonał własnej analizy materiału dowodowego w zakresie zgłoszonych zarzutów naruszenia prawa, która powinna znaleźć odzwierciedlenie w pisemnym uzasadnieniu wyroku.

Powołując się na tak sformułowane zarzuty kasacyjne, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego z dnia 10 marca 2016 r. i zwolnienie skarżącego z obowiązku zwrotu renty pobranej w latach 2012-2014, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie kosztów postępowania oraz kosztów zastępstwa procesowego za wszystkie instancje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpatrywana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest nieuzasadniona.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do sformułowanych w tej skardze zarzutów naruszenia licznie powołanych przez skarżącego przepisów postępowania, Sąd Najwyższy stwierdza, że zarzuty te koncentrują się na trzech kwestiach. Dotyczą one bowiem, po pierwsze, zaniechania przez Sąd drugiej instancji oceny prawidłowości ustalenia przychodu skarżącego przyjętego za podstawę obliczenia kwoty przekroczenia kwot granicznych decydujących o

zmniejszeniu lub zawieszeniu świadczenia rentowego. Po drugie, braku oceny pouczenia zawartego w decyzji o ponownym ustaleniu renty pod kątem jego wyczerpującego charakteru oraz czytelności i zrozumiałości. Po trzecie, lakoniczności wyjaśnienia sytuacji prawnej skarżącego jako osoby, na której również ciąży obowiązek określania uzyskanego przychodu, mimo że nie jest osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą, lecz osobą współpracującą z osobą prowadzącą taką działalność, a także lakoniczności wyjaśnienia podstawy prawnej rozstrzygnięcia.

Co do pierwszej z tych kwestii Sąd Najwyższy zauważa jednak, że obszerny fragment pisemnych motywów zaskarżonego wyroku jest poświęcony właśnie ocenie prawidłowości ustalenia przez organ rentowy kwot przychodu uzyskanego przez skarżącego w całym spornym okresie, przy czym, jak słusznie zauważa Sąd drugiej instancji przychód ten w odniesieniu do wynagrodzenia ze stosunku pracy nie może budzić żadnych zastrzeżeń, skoro został przyjęty na podstawie zaświadczeń wystawionych przez pracodawcę. Natomiast jako przychód uzyskany z tytułu współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej został uwzględniony ustawowo określony przychód stanowiący minimalną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 104 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Nie wiadomo zatem, jakiego rodzaju postępowanie dowodowe miałyby być przeprowadzone w celu weryfikacji owych przychodów, jeśli zważyć, że zostały one określone w stosownych tabelach w kwotach niepodlegających, z przyczyn wyżej podanych, żadnej weryfikacji. Co również warte podkreślenia, skarżący, wbrew temu, co twierdzi obecnie w skardze kasacyjnej, wyliczeń tych nie kwestionował przecież w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji, kontestując jedynie zasadę, to jest objęcie go jako osobę współpracującą przy prowadzeniu działalności gospodarczej regulacją art. 104 ustawy o emeryturach i rentach na takich samych zasadach jak osobę prowadzącą taką działalność. Z tego też powodu podnosił, że z tytułu współpracy z żoną nie uzyskiwał przychodu, co zresztą było w oczywisty sposób niezgodne z ustaleniami Sądu pierwszej instancji, w myśl których żona skarżącego w całym spornym okresie osiągała przychody z tytułu prowadzonej przez siebie pozarolniczej

działalności gospodarczej, w których skarżący jako osoba współpracująca musiał przecież partycypować (art. 8 ust. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), skoro jedną z cech definiujących taką działalność jest jej zarobkowy charakter.

Zdaniem Sądu Najwyższego, w postępowaniu apelacyjnym nie doszło więc do naruszenia art. 382 k.p.c., a także art. 328 § 2 k.p.c., art. 224 § 1 k.p.c., art. 227 k.p.c., art. 232 zdanie pierwsze k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Niezrozumiałe jest z kolei powołanie w ramach zarzutów naruszenia przepisów postępowania art. 278 § 1 k.p.c., który dotyczy zasięgnięcia opinii biegłego w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych, jeśli zważyć, że wniosek w tym przedmiocie w ogóle nie został zgłoszony, a z przyczyn wyżej podniesionych nie wiadomo, jakich wiadomości specjalnych wymagałoby ustalenie stanu faktycznego niniejszej sprawy. Skarżący również tych wątpliwości nie wyjaśnia. Zupełnie niezrozumiałe jest natomiast powoływanie w podstawach zaskarżenia, w kontekście omawianych zarzutów, art. 316 § 1 k.p.c., skoro skarżący nie zarzuca, że podstawą zaskarżonego wyroku nie był stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Również niezrozumiałe jest powołanie w tym zakresie art. 386 § 4 k.p.c., jeśli uwzględnić jednolicie przyjmowany zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i w piśmiennictwie prawniczym pogląd, zgodnie z którym „nierozpoznanie istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania (w ogóle) materialnej podstawy żądania pozwu, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego i ma miejsce wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 28 października 1999 r., II CKN 521/98, LEX nr 50700; z dnia 28 listopada 2000 r., IV CKN 175/00, LEX nr 515416; z dnia 8 listopada 2001 r., II UKN 581/00, LEX nr 567859; z dnia 6 grudnia 2001 r., I PKN 714/00, OSNP 2003 nr 22, poz. 544; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, z glosą E. Rott-Pietrzyk; z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1298/00,

LEX nr 80271; 2 października 2002 r., I PKN 482/01, LEX nr 577445; 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LEX nr 151622; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; 17 kwietnia 2008 r., II PK 291/07, LEX nr 837059; z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, LEX nr 737251, a także m.in. T. Wiśniewski [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367-505, pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego, Warszawa 2010, teza 16 do art. 386). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega też na nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

Takich uchybień skarżący jednak nie zarzuca. Ponadto, zdaniem Sądu Najwyższego, Sady obu instancji rozpoznały rozumianą w wyżej przedstawiony sposób istotę sprawy. Jeśli bowiem w zaskarżonych w niniejszej sprawie decyzjach organu rentowego dokonano rozliczenia przychodów uzyskanych przez skarżącego w latach 2012-2014 oraz zobowiązano go do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, to treść owych decyzji wyznaczała przedmiot rozpoznania sprawy przez Sady *meriti*. Dotyczył on oceny sytuacji prawnej skarżącego jako rencisty równocześnie zatrudnionego na podstawie umowy o pracę i będącego osobą współpracującą przy prowadzeniu działalności gospodarczej. W granicach tak określonego przedmiotu rozpoznania Sąd Okręgowy oddalił z kolei odwołanie skarżącego, a Sąd Apelacyjny oddalił jego apelację wniesioną od wyroku Sądu pierwszej instancji, przesądzając nie tylko o tym, że osobę współpracującą przy prowadzeniu działalności gospodarczej należy traktować tak samo jak osobę prowadzącą taką działalność, ale także o sposobie ustalania przychodu uzyskiwanego przez taką osobę przez pryzmat regulacji art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Co do powołanego w podstawie zaskarżenia art. 233 § 1 k.p.c. wypada natomiast podkreślić, że choć generalnie dopuszczalne jest oparcie skargi kasacyjnej na podstawie naruszenia przepisów postępowania, to jednak z wyłączeniem zarzutów dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów, choćby naruszenie odnośnych przepisów mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Inaczej mówiąc, niedopuszczalne jest oparcie skargi kasacyjnej na podstawie, którą wypełniają takie właśnie zarzuty. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprowadzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., albowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025, z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405, czy też z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). To powoduje, że zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uchyla się spod kontroli kasacyjnej.

Odnosząc się z kolei do drugiej z podniesionych przez skarżącego kwestii, to jest braku oceny pouczenia zawartego w decyzji o ponownym ustaleniu renty pod kątem jego wyczerpującego charakteru oraz czytelności i zrozumiałości, Sąd Najwyższy stwierdza, że tak sformułowany zarzut w żadnym stopniu nie koresponduje z przepisami, których naruszenia dopatruje się skarżący, to znaczy z art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Wypada bowiem przypomnieć, że zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c., po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy; w szczególności zasądzeniu roszczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalne w toku sprawy. Tak określona przez skarżącego podstawa zaskarżenia jest więc zupełnie nieadekwatna do zarzutu. Niezależnie od powyższych stwierdzeń, Sąd Najwyższy zauważa i to, że jak wynika z ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd pierwszej instancji, których Sąd Apelacyjny w żadnym zakresie nie podważył, a zatem są one wiążące w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), skarżący został pouczone o swoich obowiązkach związanych z osiągnięciem przychodu powodującego zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia, gdyż pouczenie takie znajdowało się na odwrocie decyzji przyznających mu świadczenie rentowe, a nawet - choć ze znacznym opóźnieniem - pouczenie to zrealizował, oświadczając w piśmie z dnia 5 listopada 2015 r., że nie prowadzi działalności gospodarczej, ale współpracuje z żoną przy prowadzeniu takiej działalności. Co jednak szczególnie istotne, skarżący nie kontestował

prawidłowości pouczenia go przez organ rentowy w toku postępowania przed Sądami obu instancji. Nie podnosił tej kwestii ani w odwołaniu, ani w apelacji. Sformułowanie takiego zarzutu dopiero w skardze kasacyjnej jest więc niedopuszczalne ze względu na regulację art. 398³ § 3 k.p.c., w myśl której podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów.

Zdaniem Sądu Najwyższego, oczywiście nieuzasadniony jest również zarzut dotyczący trzeciej w opisanych wyżej kwestii, to jest lakoniczności uzasadnienia zaskarżonego wyroku w części zawierającej wyjaśnienie sytuacji prawnej skarżącego oraz podstawy prawnej rozstrzygnięcia. O tym, czy uzasadnienie orzeczenia spełnia ustawowe wymogi przewidziane w szczególności w art. 328 § 2 k.p.c., stosowanym w postępowaniu apelacyjnym w związku z art. 391 § 1 k.p.c., decyduje bowiem to, czy sporządzone uzasadnienie pozwala na prześledzenie toku rozumowania Sądu w taki sposób, aby wyrok mógł być poddany kontroli kasacyjnej. Uzasadnienie sporządzone przez Sąd Apelacyjny spełnia natomiast te warunki, albowiem zawiera dość obszerną argumentację odnoszącą się do oceny prawnej ustalonego w sprawie stanu faktycznego oraz wyjaśnienie podstawy prawnej rozstrzygnięcia z przytoczeniem odpowiednich przepisów prawa. To czy owa ocena jest prawidłowa powinno być z kolei przedmiotem analizy dokonywanej w ramach rozpatrywania zarzutów naruszenia prawa materialnego, kwestionujących prawidłowość jego wykładni bądź zastosowania do ustalonego w sprawie stanu faktycznego.

Sformułowane w rozpoznawanej skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego także nie są jednak uzasadnione. Wszystkie te zarzuty zmierzają do wykazania, że powołane w nich przepisy nie zrównują sytuacji prawnej rencisty mającego status osoby współpracującej przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej z sytuacją osoby prowadzącej taką działalność, lecz że zmniejszenie lub zawieszenie świadczenia rentowego takiej osoby jest uzależnione od osiągnięcia przez nią rzeczywistego przychodu.

Odnosząc się do tych zarzutów, Sąd Najwyższy przede wszystkim zauważa, że zupełnie niezrozumiałe jest powołanie przez skarżącego w ramach materialnoprawnej podstawy zaskarżenia art. 105 ust. 2 ustawy o emeryturach i

rentach z FUS. Przepis ten bowiem - co jednoznacznie wynika z jego treści - dotyczy wyłącznie zmniejszenia renty rodzinnej, a nie renty z tytułu niezdolności do pracy pobieranej przez skarżącego. Co do również powołanego w ramach materialnoprawnej podstawy zaskarżenia art. 138 ust. 1, 2 i 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Sąd Najwyższy stwierdza zaś, że przepis ten nie koresponduje z treścią zarzutu, w ramach którego został powołany, gdyż reguluje zasady zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Tymczasem, co już wcześniej zostało podkreślone, zarówno ten zarzut, jak i pozostałe zarzuty naruszenia prawa materialnego dotyczą kwestii statusu prawnego osoby współpracującej przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej oraz kontestują zrównanie go ze statusem osoby prowadzącej taką działalność, a w konsekwencji przyjęcie w odniesieniu do obu tych osób takiego samego sposobu ustalania przychodu. Nie zawierają one natomiast żadnych elementów kwestionujących prawidłowość zobowiązania skarżącego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, które - co warto podkreślić - jest jedynie efektem przyjęcia określonego sposobu ustalenia przychodu skarżącego uzyskanego w spornym okresie.

Co do pozostałych przepisów prawa materialnego powołanych w rozpatrywanej skardze kasacyjnej, Sąd Najwyższy przypomina natomiast, że zgodnie z art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu, na zasadach określonych w ust. 3-8 oraz w art. 105, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 2 oraz z tytułu służby wymienionej w art. 6 ust. 1 pkt 4 i 6 (ust. 1). Dla emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność za przychód, o którym mowa w ust. 1, przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych (ust. 1a). Za działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, o której mowa w ust. 1, uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności, z uwzględnieniem ust. 3 (ust. 2). Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się również do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej za granicą (ust. 3). Przepisy ust. 1, 1a i 2 stosuje się również do osób wyłączonych z

obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu ustalenia prawa do emerytury i renty lub wykonujących działalność niepodlegającą obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu (ust. 4). Przepisów ust. 1-4 nie stosuje się do honorariów z tytułu działalności twórczej i artystycznej (ust. 5). Za przychód, o którym mowa w ust. 1, uważa się również kwoty pobranych zasiłków: chorobowego, macierzyńskiego i opiekuńczego oraz wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy, wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy, i kwoty świadczenia rehabilitacyjnego i wyrównawczego, zasiłku wyrównawczego i dodatku wyrównawczego (ust. 6). Prawo do emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy oraz renty rodzinnej, do której uprawniona jest jedna osoba, ulega zawieszeniu w razie osiągnięcia przychodu w kwocie wyższej niż 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (ust. 7). W razie osiągnięcia przychodu w kwocie przekraczającej 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyżej jednak niż 130% tej kwoty, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia, nie większą jednak niż kwota maksymalnego zmniejszenia obowiązująca w dniu 31 grudnia 1998 r. w wysokości: 1) 24% kwoty bazowej obowiązującej przy ostatniej waloryzacji w 1998 r. - dla emerytury lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy; 2) 18% kwoty bazowej, o której mowa w pkt 1 - dla renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy; 3) 20,4% kwoty bazowej, o której mowa w pkt 1 - dla renty rodzinnej, do której uprawniona jest jedna osoba (ust. 8).

Zdaniem Sądu Najwyższego, kluczowe znaczenie ma przy tym wykładnia art. 104 ust. 2 powołanej ustawy. To ten przepis określa bowiem rodzaje działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z której osiągnięty przychód będzie decydował o zawieszeniu lub zmniejszeniu świadczenia emerytalno-rentowego pobieranego przez daną osobę. Łatwo zauważyć, że wskazany przepis, wykładany wyłącznie z uwzględnieniem reguł gramatycznych, nie daje stanowczej odpowiedzi na pytanie co do konkretnych rodzajów działalności w nim wymienionych. Poprzestaje bowiem na bardzo lakonicznym i nieprecyzyjnym stwierdzeniu, że za działalność taką uważa się zatrudnienie, służbę lub inną pracę

zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności. Znamienne jest jednak, że wszystkie wymienione w art. 104 ust. 2 ustawy rodzaje działalności winny stanowić tytuł podlegania obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, co dodatkowo wynika z art. 104 ust. 1. Zwraca także uwagę swoiste „pogrupowanie” owych rodzajów działalności ze względu na ich specyfikę (zatrudnienie, służba, inna praca zarobkowa, działalność gospodarcza). Zdekodowanie pojęć użytych w art. 104 ust. 2 wymaga zatem odwołania się do systemowych reguł interpretacyjnych, a te nakazują sięgnięcie do przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, które określają oraz definiują tytuły podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Chodzi więc o art. 6 i art. 8 tej ustawy. Przepisy te definiują zaś zatrudnienie jako pozostawanie w stosunku pracy oraz jako zatrudnienie na podstawie umowy o pracę nakładczą, służbę jako niezawodową czynną służbę wojskową i służbę zastępczą, a jako działalność zarobkową uzyskiwanie dochodów z tytułów, o których mowa między innymi w art. 6 ust. 1 pkt 7-9b. Nie ulega z kolei wątpliwości, że art. 6 ust. 1 pkt 5 wymienia się łącznie osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą oraz osoby z nimi współpracujące.

Zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma więc żadnych racjonalnych argumentów, które na gruncie art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wykładanym przy uwzględnieniu regulacji art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, kazałyby traktować współpracę przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej inaczej niż prowadzenie takiej działalności, zwłaszcza że cechami konstytutywnymi pojęcia „współpraca przy prowadzeniu pozarolniczej działalności” w rozumieniu art. 8 ust. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych są występujące łącznie: a) istotny dla działalności gospodarczej ciężar gatunkowy działań współpracownika, które to działania nie mogą mieć charakteru wtórnego; muszą pozostawać w bezpośrednim związku z przedmiotem podjętej działalności oraz muszą charakteryzować się pewną systematycznością, stabilnością i zorganizowaniem; b) znaczący czas i częstotliwość podejmowanych robót (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 stycznia 2009 r., II UK 134/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 170; z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 315/09, LEX nr 604215 oraz z dnia 13 lipca 2017 r., III UK 181/16, LEX nr 2375932). Dlatego też, zgodnie z art. 104 ust. 1a tej ustawy, dla obu tych

kategorii osób za przychód, o którym mowa w ust. 1, należy przyjmować przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych. Przychód ten określa art. 18 ust. 8 tej ustawy, w myśl którego, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 (a więc zarówno osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, jak i osób z nimi współpracujących), stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego w trybie art. 19 ust. 10 na dany rok kalendarzowy. Składka w nowej wysokości obowiązuje od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia danego roku. Jak wyjaśnił przy tym Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 maja 2005 r., II UK 201/04 (OSNP 2005 nr 22, poz. 359), w którym rozważana była zresztą sytuacja prawna adwokata, również niewymienionego wprost w art. 104 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, regulacja zawarta w art. 104 ust. 1a tej ustawy, służąca ustaleniu przychodu emerytów i rencistów prowadzących działalność pozarolniczą wpływającego na ewentualne zawieszenie lub zmniejszenie świadczeń, odwołuje się jedynie do zasad ustalania przychodu analogicznych do zasad ustalenia podstawy wymiaru składek, nie odnosi się natomiast do faktycznej podstawy wymiaru składek opłacanych przez emeryta lub rencistę. Z chwilą ustalenia prawa do emerytury lub renty osoby prowadzącej działalność pozarolniczą obowiązek jej ubezpieczenia ustaje i może się ona jedynie ubezpieczyć dobrowolnie (art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Wraz z ustaniem ubezpieczenia ustaje też obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Dla celów ustalenia podstawy wymiaru składki deklarację kwoty podstawy wymiaru składek składają tylko ci emeryci i renciści, którzy ubezpieczyli się dobrowolnie. Przepis art. 104 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach odnosi się (jednak) do wszystkich emerytów i rencistów omawianej grupy osób, a więc niezależnie od tego, czy ubezpieczyli się dobrowolnie, czy też nie, zobowiązani są do złożenia deklaracji o przychodach, które zamierzają uzyskać po przyznaniu prawa do świadczenia. Nie jest to deklaracja dotycząca podstawy wymiaru składek, lecz deklaracja przychodu spodziewanego po ustaniu ubezpieczenia. Powołanie się w art. 104 ust. 1a na

podstawę wymiaru składek w sytuacji, gdy nie ma obowiązku zapłaty składki, odnosi się jedynie do zasad ustalania kwoty przychodu. Deklarację dotyczącą zamierzonego osiągnięcia przychodu każdy emeryt i rencista składa wraz z zawiadomieniem o podjęciu działalności lub jej kontynuowaniu po uzyskaniu prawa do emerytury lub renty.

Uwzględniając powyższe rozważania, Sąd Najwyższy w obecnym składzie stoi zatem na stanowisku, że dla celów rozliczania świadczeń emerytów i rencistów będących osobami współpracującymi przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej, za przychód wpływający na zmniejszenie wysokości świadczeń lub ich zawieszenie przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, ustalony zgodnie z regułą zawartą w art. 104 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w wysokości określonej w art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji swojego wyroku.